محمد عبدالجبار سلفەیی

چەند شتێك دەربارەی دەربڕینی هونەری

حەز دەکەم پێش ئەوەی بچمە نێو باسەکەوە پەنجە بۆ ئـەوە ڕاکێشم کـە سـەرەڕای ئـەوەی بـاری ڕۆشنبیـری میللەتەکەمان لە برەودایەو ڕۆژ لە دوای ڕۆژ پەرەدەسێنێت ، بەلام تاوەکو ئێستایش بینەری وەهامان هەیە کە ناتوانێت لە بەرهەمێك تێبگات و چێژی لێ وەربگرێت بێگومان مەبەستیشم لەبەرهەمی تەشکیلیە ، . بەرێکەوت لە پیشانگایەکدا کۆمەلێ لاوم بەدی کرد کەوا بەرامبەر بە تابلۆیەك ڕاوەستابوون و لێی وورد دەبـوونەوە ، هـەریەکـەیان ڕایـەکی دەردەبـڕی و بـۆ چوونێکی خۆی دەخستەڕوو . بە چاکە ، یا ، خراپە ، کێشە ، مـرۆڤ و خـاکیـان دەزانی ! لەڕاستیشدا خـۆی دیمـەنێکی سروشتی جوانی کوردستان بوو هونەرمەندەکە بە بۆیەی تەنك و کال ڕازاندبویەوە .

جا بۆیە هیوادارم ڕۆشنبیرو ئەدیبانمان قۆلی لێ هەلمالن و کەم و زۆر لەم ڕووەوە شت بنووسن و ڕەخنەی هونەری خۆیان بە خوێنەران ئاشنا بکەن تا لە ئاکامدا جەماوەرێکی ڕۆشنبیرتر پەیدابێت و ئەو تەلیسمەیان بۆ بەتاڵ بکرێتەوە کە گوایە هونەر (بەتایبەتی هونەری نوێ) تێگەیشتنی کارێکی گرانە !

ئێمە لێرەدا کە لە دەربڕین دەدوێین زیاتر مەبەستمان ئەو دەربڕینەیە کە هونەرمـەندانی تـەشکیل پێی هـەلدەستن و دەیکەنە هەوێن و بڕبڕەی پشتی کارە هونەریەکانیان ، جا ئەو بەرهەمە پەیکەر بێت یاخود وێنە ، ئەوە هەریەکێکیان لە چوار چێوەیەکی تایبەتی خۆی دایەق دەداتەوە .

لە کاتێکدا بەرهەمێك بەرەو ڕووی جەماوەر دەکرێتەوە بـەرچاوی دەکـەوێتە چـەندەهـا کەس ، کـە تـواناـای چێـژ لێوەرگرتنیان بە پێی ڕادەی زانستی و هەست کـردنیان بە جوانی دەگۆڕێت . بۆ ئەوەی زیاتر بینەران بناسین ئەوا بە پێی هـەست کردن بـە جوانی و چێـژوەرگـرتنیـان دەکـرێنـە دوو بەشەوە . یەکەمیان ئەو هونەر دۆستانەن کە تەنها یەك ڕووی بەرهەمەکە دەبینن و لایەنەکانی تری فەرامۆش دەکەن ، یاخود هەر دەرکی پێ ناکەن هەر لە جۆری بۆیە دانانەوە بیگرە تاوەکو دەگاتە چۆنیەتی هەلسوڕانی پەرەمووچەو قەلەم . ئەم بەشەی بینەران کە پۆلێنمان کرد ، بەوە جوێ دەکرێنەوە کەوا کەمتر سیفـەتی بینەری تـەواویان تێدایـە ، چونکی تـەنهـا چـاو بەکاردەهێنن بۆ بینینی تابلۆکە یاخود پەیکەرەکە ، کـەچی بۆ تێگەیشتنی کارێکی تەشکیلی دەبێت لە پاڵ چاودا هەست و هۆشی بینەرەکە بکەوێتە کار و شتی شاراوەی نێو بەرهەمەکە بە چاوی هەست ببینێت و جوانیە شاراوەکانیش بقۆزێتەوە . ئەم مەرجە ڕاستەقینانە لە سیفەتی هونەر دۆستی ڕاستـین کە بـە بەشی دووەمی بینەران دادەنرێن .

زۆربەی بەرهەمە بەپێزەکانی جیهان ناوەڕۆکەکانیان لە دوو نێوەندا دەسوڕێنەوەو چەشنی ڕووەك لە دوو بەش پێـك دێن بەشێکی شاراوەیە وەکو ڕەگی ڕووەك بەشەکەی تریشی دیارەو

به بەرچاوەوەیە وەکو گەلاو لق و پۆپ . جا بەو مەبەستەی بچینە ناو قولایی هونەرەوەو ، شارەزای پڕ جۆشەکەی ببین ، ئەوا وەکو پێویستێك دەبێت نموونە بۆ باسەکەمان بهێنینەوەو جوانیەکەی لەڕووی ناوەڕۆك و فۆرمەوە بخەینە ڕوو .

شایانی باسە زۆربەی نمونەکان لە شاکارە هونەریەکانی قوتابخانەی (دەربڕین خوازی) Expressionism وەردەگرین . دەربڕین بریتی یە لەگەیاندنی مەبەستێك یاخود باسکردنی کارەساتێك و حالەتێکی نەفسی مۆدێلەکە .

بە نیسبەت (هێربەرت ڕید) ەوە کە ڕەخنەگرێکی هونەری ی ناسراوە ، دەربڕین هونەرێکە هەوڵ و تەقەلای پێشکەش کردنی زاتی یە ، لەبەرئەوە هەمیشە هەڵچوونی ناوەکی دەخاتە پێش هەموو شتەکانی ترەوە . لەم بارەیەوە دەڵێت (دەربڕین خوازی لە پێش هەموو شتێکدا باس لە هەست کردنی هونەرمەند دەکات ، تەنانەت ئەگەر نرخەکەیشی شێواندنی سروشت بێت و ، زیادە ڕۆیی واقعی ئەوتۆی تیا ڕەنگبداتەوە کە نزیکی بکاتەوە لە گاڵتە جاڕی)[1] .

دەربڕین بەزۆری لە دوو شێوازدا دەبێت ، یەکێکیان بە دەربڕینی خودی دەناسرێت ، کە تێ ی دا باری نەفسی و دەروونی هونەرمەندەکە ، یاخود مۆدێلەکە دەخاتە ڕوو بەرهەمەکەیش دەبێتە کلیلی دەرگای ناخ و دەروونی کەسەکەو ، بە هۆیەوە دەتوانرێت ژیانی کەسایەتی ئەو تاکە شارەزابین . بەلام شێوازی دووهەم شێوازێکی زاڵ و باوە ڕێبازی زۆربەی هونەرمەندەکانی جیهان بووە ، مەسەلەیەکی کۆمەلایەتی مەوزووعی دەخاتە ڕوو ، زۆر جاریش گیانێکی ڕەخنەگرانەی دەخاتە بەرو ڕوو بەڕووی خەڵکی دەکاتەوە .

هونەرمەندی هوڵەندیی مەزن ڕامبرانت (1606 — 1669) باشترین نموونەیە بۆ ئەو وێنە کێشانەی کە لە قوتابخانەی دەربڕین خوازی کۆن دا جێ پەنجەیان وەکو نەخشی سەربەرد ماوەتەوە . ئەم وێنە کێشە ژمارەیە زۆر تابلۆی خۆی کێشاوەو هەریەکەیان باسی باروو زرووفی ئەو ڕۆژانە دەکەن کەوا ڕامبرانت تیایدا ژیاوە . گەر تیشکێکی زانستی یانە بخەینە سەر هەریەکێ لەو وێنانە یەکسەر دەتوانین دەست نیشانی قۆناخەکانی ژیانی بکەین . پۆرترێتە سەرەتایی یەکانی ڕامبرانت واتە هی سەردەمی لاوێتی ، بەتەنکی بۆیە دانان و دەورو پشتێکی ئەندێشاوی ڕۆمانتیکیانەوە جوێ دەکرێنەوە . گومانی تیا نیە ئەم دیاردانە شتێکی هاوبەشە لە نێوان هەرزەکاران دا کە جیهانێکی پەمەو شین بۆ خۆیان دروست دەکەن ، بەلام ئەو وێنانەی پاش ئەم قۆناخە دێن کە قۆناخی دووهەمە بەوە دەناسرێنەوە کەوا هونەرمەند زۆر پەشۆکاو دیارەو سەرو قژی بە تێك ئالاوی بەسەر شان و مل دا شۆڕبوونەتەوە . کۆمەڵە وێنەی (ڤاند) ی ساڵی (1628) وکۆمەڵە وێنەی (هیڤات) ی شاری لەندەن چاکترین بەڵگەن بۆ ئەم قۆناخە . ئەو وێنانەی کە لە تەمەنی پیری دا کێشاونی بینەر

دەخەنە نێو بێزاریو دڵ تەنگیەوە . پشتەکیی ئەم وێنانە بە زەردێکی چاوبێزارکەر کێشراون لەبەرئەوە ئەم قۆناغە بە کۆمەڵەی زێرینی ناو دەبرێت) ، هونەرمەند خۆیشی تەمو مژو ئاڵۆزیەکی زۆر لەدەمو چاویدا بەدی دەکرێت ، ئەوەی شایانی ووتنە ڕامبرانت لەم سەردەمەی ژیانیدا کەوتبوە ژێر قەرزێکی زۆرەوە بۆی مەیسەر نەدەکراو پارەی دانەوەی نەبوو ، زۆر پەریشان بوو بۆ پارەو پوول، (جا هەقی نییە گەر لە وێنە کردنیشدا خەون بە زێڕو زیوەوە ببینێت) ، لە ئاکامی ئەو قەرزانەدا ماڵەکەیان هەرزان فرۆش کرد ، دەیان وێنەو تابلۆکە ئەمڕۆکە لە کڕین نایەن ئەوڕۆژە زۆر بەبێ نرخانە دەیان فرۆشتنو هەرزان دەیان قەبڵاندن .

باس هەر باسی مەسەلەی دەربڕینی هونەریە ، جا بۆ نموونەی بەرهەمی تازە ئەوا وێنەکێشی هۆڵەندی بەناوبانگ ڤان گوخ باشترین نموونەیەو بێ سێو دوو پێشەوای قوتابخانەی (دەربڕین خوازی) نوێیەو هەر ئەویش پەرە پێدەریەتی . هونەرمەند ڤان گوخ چەوساوەی سەردەمی خۆی بوو ، سەرتاپا ژیانی خەمو ناسۆری بوو ، هەموو ژیانی بریتی بوو لە زنجیرەساڵێکی تەماوی کەوا سەرەتاکەی لە ساڵی (1853) وە دەست پێ دەکات وکۆتاییەکەیشی لە ساڵی (1890) دا بە کوشتنی خۆی کۆتایی دێت .

ڤان گوخ ئەوین داری خۆر بوو حەزی بە تیشکێکی وەها دەکرد کە هەموو ڕووکە شێکی دەرەکی مرۆڤ بسوتێنێتو تەنها وەکو گیانێک بمێنێتەوە ، چونکە گیان سەنگی تەواوە بۆ کێشانەی مرۆڤو تەنەکانیتر ، هەر لەبەر ئەو هۆیە بوو زۆر گوڵە بەڕۆژەی خۆش دەویست کەوا هەموو دەم ڕووەو خۆر وەستاوە . هەمیشە دەیگوت کەوا (تیشک گیان ڕاپێچ دەکات) .

مرۆڤ لە هونەرەکەی هونەرمەند ڤان گوخ بگاو شارەزا بێت ، ئەوا بێگومان دەتوانێت لە جۆری ژیانەکەی بەئاگابێتو کونج وکەلەبەری دەروونیی بناسێت ، چونکە هەروەکو دەڵێن هونەرمەند وێنەی هەر شتێکی کێشا بێت ، ئەوا بەشێ لە ژیانی خۆیی تیا تۆمار کردووە .

تابلۆی « دەغلی گەنم » وەکو جوانترین نموونەو باشترین بەڵگە دەکەینە مایەی باسەکەمانو ، تیشکی سەرنجی دەخەینە سەر . لە ڕاستیدا گوخ زۆر جار وێنەی دەغلی گەنمی بەزۆر شێوە کێشاوە . بەلام ئەمەیان مەسەلەی دەربڕینەکەی زیاتر ڕەنگی تێدا داوەتەوە . لە وێنەکەدا سێ ڕێچکۆکە شۆڕ بوونەتەوەو بەناو جەرگەی کێڵگەدا دەڕوون ، بەلام هیچ یەکێکیان کۆتاییەکەی دیار نیەو نابینرێت ، ئەم دیمەنە ببێتە جیهانێك بۆ نامۆیەك ئەوا هەڵبەتە دەستە وەستان دەوەستێتو دۆش دائەمێنێت ، ئایا کام ڕێگە بگرێت بەردەیگەیەنێتە خواستی خۆی ؟ بێگومان ئەمەی باسمان کرد ئەو خاڵە هاو بەشەیە لە نێوان گوخو تابلۆکەدا ، چونکە گوخ ئاوەها دەسوڕایەوەو ڕێگەی دەبڕی . نامۆی سەردەمەکەی وکۆمەڵەکەی خۆی بوو هەروەکو دەڵێن هونەرمەندی مەزن پێش سەردەمەکەی خۆی دەکەوێت . ئەو گەنمە زەردە زێڕینیە چرەی بەدی دەکرێتو ڕێگەکان هەڵدەلووشێت ، هەڵبەتە ئەو ژیانە چڕە دەگەیەنێت کە سەرباری هەموو شتێك گوخ بەڕێزەوە تەماشای دەکرد هەروەکو ووتوویەتی (... هەرکەسێ ژیانێکی ڕاستەقینە بژیو تووشی ئێشو ئازار بێتوە شکەتە بێت ، بەلام بێئەوەی ببەزێتو چۆك دادات ئەوە گەلێ لەوانە چاترە کەوا هەر لەخۆشیو ئارامی دانو هیچ لەژیان نازانن جگە لە ئاسودەگیو هێمنی ...)[2] .

بەنیسبەت جۆری دووهەمی دەربڕینەوە کە دەربڕینی مەوزووعیە هەروەکو لەوەو پێش ووتمان زۆر جار بۆنی ڕەخنەی لێدێ ودەنگی ناڕەزاییەو تۆماری زرووفێکی نالەباری دەورو پشت دەکا . دەبێت ئەوە بدرکێنرێت کەوا مەرج نییە تەنها باس کردنی زەقوا لە بەرهەمێك بکات بەهێز بێت ، بەڵکو چۆنیەتی گێڕانەوەکەیو هەڵبژاردنەکەی بابەتەکەو توانای هونەرمەندەکە لە دەربڕین دەکرێنە سەنگێكو بەرهەمەکەی پێ هەڵدەسەنگێنرێت .

• ئۆنۆریێ دۆمێ هونەرمەندێکی ڕیالیستی مەزن بوو مەردانەش ژیانی هەژارانی دەوروپشتی دەردەبڕیو باسیانی دەکرد ، دۆمێ خۆی پەروەردەی ئەو ژیانە بوو ، بۆیە توانیی زۆر ڕاستگۆیانە جۆری ژیانی ئەو سەردەمە دەقاو دەق دەربخات .

قەرەج کۆمەڵگایەکی گەڕۆکی بێ سەرو شوێنن ، بێپەروا بێ ئەوەی جێ بە خۆیان بگرن دەسوڕێنەوە ، بەبێ ماندووبوون سنووری دێهاتو شارەکان دەبڕن . وێنەکێشی

فەرەنسی هنری رۆسۆ (1848 — 1903) ئەم دیاردەیەی گواستۆتەوەو بەو پەڕی جوانی کاریەوە لە چوار چێوەی تابلۆیەکدا بە ناوی (قەرەجێکی خەوتوو) یلخود (گەڕۆکێکی نووستوو) کە لە سالی (1897) دا کێشاویەتی دەری بڕیوە . لەگەڵ ئەوەشدا کەرۆسۆ بەوێنەکێشی دەربڕین خوازی لە قەلەم نادرێت ... لەم تابلۆیەدا قەرەجێکی نووستوو دەبینرێت کەوا بەدیار گۆزە ئاوو تارەکەیەوە لە بیابانێکی کاکی بە کاکیدا چاوی لەیەك ناوەو خەوتووە لەپاڵ سەریشیەوە شێرێك راوەستاوەو خۆی داوەتە بەر تیشکی هەیڤەکەی رووی ئاسمان . ئەمە هەموو پێکهاتووی نێو تابلۆکەیە ، ئەی کەواتە دەبێت ئەمانە کێ بن و لەکوێوە هاتبێتن ؟ تەنانەت جێی پێیانیش لەسەر زەوییەکە بەدی ناکرێت . بەلێ رۆسۆش دەیەوێت بمانکاتە نێو ئەندێشەوەو کۆمەڵێ پرسیارمان سەبارەت بە سەرو شوێن و مەنزڵگای ئەو قەرەجانە بەبیردا بهێنێتەوە . جیاکۆمیتی (1901 — 1966) کە پەیکەرتاشێکی ناسراوی ئەم سەردەمەیە دەڵێت ئەو قەرەجە دەشێت لەو هەیڤەی ئاسمانەوە دابەزیبێت ، چونکە قەرەج بەگشتی لە هەموو ناوچەو هەرێمێکدا هەر بێ پسوولەن و خەڵکی بە ناموٚیان دەزانن .

زڤس خواوەندی زەریا لە نێو ئاودا دۆزرایەوە ، ئەم پەیکەرە یۆنانییە کۆنە بەشێوەیەکی وەها تاشراوە کە جیاوازییەکی تەواوی لەگەڵ خواوەندەکانیتردا هەیە ، ئەگەر مرۆڤ تەماشای قۆڵ و بازووی بکات کەوا هەموو ماسولکەکانی گرژ بوونەتەوە بێ سێ و دوو وەها تێ ئەگات کەوا لەساتی رم تێگرتندایە چونکە پێیەکیشی جولاندوەو چۆتە سەر نووکی پەنجە .

هەر لە کۆنەوە کۆمەڵگای مرۆڤایەتی هەولی بێ ووچانی ئەوە بووە ، کەمەسەلەی شەڕ لە نێوبەرێت و تۆوی ئاشتی لە جێی بروێنێت . هەڵبەتە هونەرمەندانیش لەو هەڵەتە بێ بەش نەبوونەو ، هەردەم وەکو چینێکی رۆشنبیر ویستوویانە لەو دیاردە دڵتەزێنە چاو نەقوچێنن و باسی لێوەبکەن ، بەلام هەندێکی تریان ویستوویانە چارەکەشی وەدەرخەن و بنجو بنەماکانی بە خەڵکی ئاشنا بکەن . تێکڕای هونەرمەندانی قوتابخانەی ریالیزمی سۆشیالیستی لەو جۆرانەن ... وێنەکێشی ناسراوی ئیسپانی فرانشیسکۆ گۆیا (1746 — 1828) لە تابلۆی « دوو جووتیار شەرە تێلا دەکەن » دا زۆر بەئاسانیو بەجوانی گاڵتە بەو مرۆڤانە دەکات کەوا شەڕ دەکەن وەبەتایبەتی کە سەربەیەك چین بن ، جا بۆیە دەبینین ئەم دوو وەرزێرە کەوا بەسەرو گوێلاکی یەکتردا دەماڵن بە کوتەك لە هەمان کاتدا هەردووکیانیش تائەژنۆ لە قوڕدا چەقیون . بەلام بێ ئەوەی هەست بەوە بکەن لەسەر شەڕکردن هەر بەردەوامن !

ڕەنگە تاوەکو رۆژی ئەمڕۆمان تاقە بەرهەمێك هەبێت کە بەجوانترین شێوە شەڕو ئەنجامەکانی تۆمار کردبێت تابلۆی (گەرنیکا) ی پیکاسۆ بێت . ئەم تابلۆیە لە چوار چێوەی چەند هێڵ و دارشتنێکدا جوانترین و قارەمانەترین داستان نیشان ئەدات ، پیکاسۆ رەنگی شینی وەك رەنگێکی خەماوی بۆ ئەم بەرهەمەی هەلبژارد لەکاتی پیشان دانی ئەم تابلۆیەدا ئافسەرێکی نازی لێی پرسی کەوا ئەو کردویەتی واتە پیکاسۆ ، لە وەلامدا ووتی : نەخێر ئێوە کردوتانە .. ! ئەم تابلۆیە وەکو کاردانەوەیەك بۆ بۆردومانەکەی شاری گەرنیکا هاتە کایەوە . هەربەشێك لە بەشەکانی نێو تابلۆکە باسێك و خواستێك دەگێڕێتەوە ، تیشکێك خراوەتە سەر دیمەنەکەو پەردەی

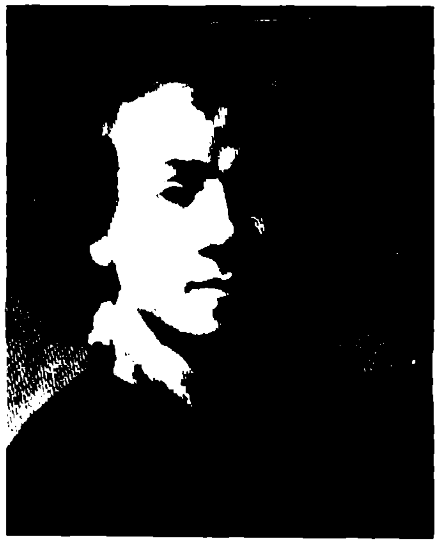

لەسەر هەڵدەماڵێت ، کە لە شێوەی چاودایە ـ هەروەکو دەڵێن دەبێت چاوی وێنەکێشەکە خۆی بێت . گەر بینەر زۆر لێی ووردبێتەوە ئەوا بۆی دەردەکەوێت کەوا ئەوانەی بەرامبەر کۆنەپەرستی دەجەنگن هەمیشە سەرکەوتنیان بۆ دەنوسرێت . وەکو لە خوارەوەی تابلۆکەدا دیارە شۆڕشگێرە کوژراوەکان ئەوەندە سوورن لەسەر ڕێگاکەی خۆیان پاش کوژرانیشیان نەتوانراوە کۆڵیان پێ بدرێت و شمشێریان لەدەست بخەن . وەکو گوتوویانە هەموو مرۆڤێکی مەزن ئافرەتێکی لەپشتە ئەوا لێرەش دا ئەم شتە دووپات کراوەتەوەو ڕۆڵی ئافرەت بە ڕوونی خراوەتە ڕوو .

پابلۆ پیکاسۆ زۆر وێنەو تابلۆی دەربڕینی کێشاوە هەر لەو بارەیەشەوە دەڵێت : (هەرکاتێ شتێکی وەهام چنگ بکەوێت کە شایانی دەربڕین بێت دایدەڕێژم بێ ئەوەی بیر لە ڕابردوو داهاتوو بکەمەوە ... هەرگیز هەوڵ و تەقەللایشم بۆ نەداوە . هەر شتێکم هەبێت شایستەی ووتن بێت ووتوومە ، بەو ڕێگەیەی هەستم پێی کردوەو پێویست بووە بیڵێم . کاریگەرو هاندەرە جیاوازەکان پێویستە پەیڕەوی ڕێبازی جۆراو جۆربکەن لە دەربڕیندا ، ئەمەش هیچ شتێکی تیا نی یە جگە لە گونجانی بیرۆکەکەو شێوەی دەربڕینەکەی)[3] .

شایانی باسە تابلۆی (جەنگ) ەکەی شیکویرۆس نموونەیەکی باشە لە هونەری ڕەخنە سازیدا . ئەم تابلۆیە تۆمار کردنی هاواری منداڵێکە ، دەنگ دانەوەکەی وەکو دەبینین تادێت بەرز دەبێتەوە ، هەر بۆیە بە (دەنگ دانەوەی هاوار) یش ناو دەبرێت ، ئەم تابلۆیە لە ساڵی 1937 دا کێشراوە .

لە ڕاستیدا نمونە زۆرن بۆ بەرهەمی دەربڕینی ، چونکە دەربڕین خوازی هەر لە پاش سەر هەڵدانی قوتابخانەی کارتێکراوی (الانطباعية) وەتوانی لە نێوەنە هونەریەکاندا جێی پێی خۆش بکات و سەقام گیرانە ئالای خۆی بەرز کاتەوە ، هونەرمەندانی ئەم قوتابخانەیە دژایەتیەکی تەواویان لەگەڵ ڕێبازی (هونەر لە پێناوی هونەردا) هەیە چونکی ئەمان ناخ و گیان و دەروون بەکانی ی هەڵقولاوی بابەتەکانیان دادەنێن ، جا دەبێت کارێکی ئاسایی بێت کە جێگای ڕق و کینەی کۆنەپەرستان بن . نازیەکان زۆربەی وێنەکێش و نووسەرو پەیکەرتاشەکانی سەر بەم قوتابخانەیان دەربەدەرکردو یاخود کوشتنیان ، بەرهەمەکانیان بە پڕو پووچ ناو دەبرد .

دەربڕین خوازی نوێ لە هونەردا لە (ڤان گۆخ) ەوە دەست پێ دەکات وە لە بواری نوسینیش دا لە (ستراند بێرگ) ەوە وە دەست پێ دەکات . پاش ئەمانیش زۆر هونەرمەندی تر لەو ڕۆڵەدا کاریان کردووە لەوانە کۆکۆشکا ، بارلاخ ، جۆرج ڕوو ، ئێدڤار مۆنش ی نەرویجی (1863 — 1944) ، ئەمەی دواییان زۆر بەگەرمی ڕێبازەکەی خۆی گرتبوو و کاری دەکرد ، گەرچی بابەتەکانی هەموو دەربڕینن بەلام لە کارکردندا ڕوخسارو سیمایەکی تایبەتی هەڵدەگرن و خاوەن پسوولەی تایبەتی خۆیانن ، مۆنش بەیەکێک لە باشترین و ڕاستگۆترین قوتابیانی ڤان گوخ دادەنرێت . ئەو وێنانەی بۆی بەجێ هێشتووین چاکترین بەڵگەی قسەکانمانە . لە بەرهەمەکانی مۆش (هاوار) ، (ماڵێك) ، دوودڵی) ، (چەند دەم و چاوێك لە ڕێگەدا) و گەلێکی تریش ...

پەراوێزەکان :

1 — الاتجهات الرئيسية في الفن الحديث على ضوء نظرية هربرت ريد نووسینی عدنان المبارك لاپەڕە(51) .

2 — مواقف أنسانية رامبو ڤان غوخ بەرگی دووەم لاپەڕە (396) نووسینی صدقي أسماعيل .

3 — نجاح بيكاسو وأخفاقه لاپەڕە (46) منشورات وزارة الثقافة والارشاد القومي - نووسيني جون بيرجير .